

Gråhegre *Ardea cinerea*

Global utbredelse

Gråhegren er utbredt i Europa og Asia utenom ørkenstrøk og i de nordligste områdene. Den hekker dessuten i det sørlige og østlige Afrika. Med unntak av SØ-Asia og Madagaskar gjelder dette nominatunderarten *cinerea*. I Europa er arten vanligst i Nord- og Mellom-Europa, mens den i Sør-Europa er mer flekkvis utbredt og blir erstattet av andre hegrearter. Norge representerer det nordligste utbredelsesområdet for gråhegren.

Norsk utbredelse og habitatvalg

I Norge er gråhegren i hovedsak en kystfugl som har sin hovedutbredelse på strekningen Vest-Agder - Helgeland. Den finnes mer sparsomt på Sørlandskysten til ytre Oslofjord, samt spredt langs dalførene på Østlandet. I Troms og Finnmark er gråhegren en sjelden hekkefugl. Det nordligste hekkefunnet er fra Porsanger i Finnmark i 1979 (Frantzen m.fl. 1991).

Gråhegrens størrelse, kolonihekking, stedtrohet og høylydte atferd gjør at arten er lett å registrere. Koloniene er oftest godt kjent av lokalfolk. Atlas-kartet gir derfor trolig et godt bilde av artens utbredelse. Fuglene streifer imidlertid mye omkring på fisketur og annen matleting. Bl.a. er den observert på lemenjakt 1000 moh i Ryfylke.

Gråhegren er en typisk kolonihekker. Kolonier på 200-300 par er kjent, men mer vanlig er det med kolonistørrelse på 10-50 par. Kolonistørrelsen i utkantene av utbredelsesområdet er mindre enn i kjerneområdet, gjerne 1-10 par. Koloniene plasseres på fjellhyller eller trær i bratte fjellsider nær sjøen, eller i skogholt, gjerne på holmer i sjø eller ferskvatn. I ytre, treløse kyststrøk kan gråhegren legge reiret direkte på bakken.

I en undersøkelse av 60 kolonier i Rogaland, lå 27 i fjellvegger (reir på fjellhyller eller i trær), 33 i skogholt. Skogkolonier var vanligst i ytre kyststrøk, der det var få tilgjengelige fjellvegger. Kolonistørrelsen så ut til å være større i fjellveggkolonier enn i skogkolonier. I 34 kolonier der treslaget var kjent, var furu og gran (norsk og sitka-) representert i 14 hver, andre treslag var eik, bjørk, ask og rogn (Roalkvam 1984a). I Sunnhordland er flere større kolonier plassert i tette kristorn-bestander. Reirtrærne blir etter hvert drept av ekskrementene.

Gråhegrens hekkeplasser er tradisjonelle, men koloniene kan flytte fra sted til sted, særlig de som er nyetablerte og gjerne plassert skogholt. Det er kjent flere tilfeller der kolonien har flyttet fra fjellvegger på fastlandet til skogholt på holmer. Dette skyldes i noen tilfeller menneskelig forfølgelse, men kan også være fordelaktig for å unngå predasjon av landpattedyr. Jakt og etterstrebelse — f.eks. ved fiskeoppdrettsanlegg — kan ha lokal effekt på bestandsstørrelsen, men betyr lite i totalbildet.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Gråhegren har utvidet utbredelsesområdet sitt i Norge betydelig siden krigen, også de siste tiårene. Arten har spredt seg nordover, østover og inn i landet (sammenlign med Haftorn (1971) og Fig. 11, s. 23). I ho-

vedutbredelsesområdet på vestkysten har arten etablert nye kolonier i plantefelt på steder der den tidligere ikke har funnet egnede hekkesteder. Det er derfor rimelig å anta at totalbestanden har økt i takt med ekspansjonen i utbredelse. Arten er imidlertid ømfintlig for strenge vintre, og bestanden kan derfor variere fra år til år. På slutten av 1970-tallet fikk bestanden en alvorlig knekk, bl.a. ble bestanden i Møre og Romsdal redusert med ca. 80% (Folkestad 1991a). Bestanden i Rogaland ble anslått til 400-500 par i 1980, fordelt på 50-60 kolonier (Carlsson m.fl. 1988). Det foreliggende tallmateriale tillater ikke noen nøyaktig tallfesting av bestandsstørrelsen på landsbasis, men det er rimelig å anta at 5000-10.000 par gråhegre hekker i Norge. Selv om det fremdeles er ekspansjonsmuligheter for arten, er det lite trolig at dette vil gi større utslag for den totale bestandsstørrelsen.

Hekkebiologi

Gråhegren ankommer vanligvis hekkekoloniene i mars. Egglegging skjer fra mars og utover (seinere helt nord i utbredelsesområdet, jfr. Svendsen 1978), normal kullstørrelse er 4 egg. Eggtapet er ofte høyt, og omlagte kull er vanlig. Rugetiden er 25-26 dager. Ungene forlater reiret og klatrer omkring etter 20-30 dager, og er flygedyktige etter ca. 50 dager. De er uavhengige etter ytterligere 2-3 uker.

I enkelte områder ser det ut til at gråhegren gjerne hekker i nærheten av vandrefalk. For gråhegren kan dette være positivt i anti-predator sammenheng. Fenomenet er vanlig i arktiske strøk, der flere gåsearter plasserer koloniene sine nær reir av vandrefalk og jaktfalk. Derimot er det i Norge påvist at havørn kan fordrive en hegrekoloni fra hekkeplassen.

Trekkforhold

Etter hekkingen sprer gråhegrene seg utover i alle retninger for å finne næring. De voksne gråhegrene overvintrer på tradisjonelle steder ved kyst og ferskvatn i Sør-Norge, mens hovedtyngden av ungfuglene trekker ut av landet. Omfattende ringmerking tyder på at De britiske øyer, særlig Skottland, er det viktigste overvintringsområdet.

Rune Roalkvam

Gråhegre *Ardea cinerea*

406 ● Konstatert hekking

110 ● Sannsynlig hekking

267 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

